

MET DE VERREKIJKER UIT HET ACHTERRAAM*Observaties van Jolanda Ebeling***Gertje Joukes**

Ik woon hier nu 13 jaar. De eerste twee jaar heb ik er niet zo op gelet. Maar toen ik ging studeren en ik boven vaak achter mijn bureau zat, werd mijn aandacht getrokken door een hoop heen- en weer gevlieg van Gierzwaluwen. Vanuit de ramen aan de achterkant van mijn huis kijk ik tegen het dak aan van een ander huis, vlak om de hoek. 's Zomers nestelen daar twee Gierzwaluwgezinnen. Ik heb er geen zicht op, maar uit het af- en aanvliegen maak ik op dat er aan de andere kant ook minstens één paar broedt. Het oudste nest zit helemaal rechts, daar waar je die vogelpoep ziet. En ongeveer tien pannen links daarvan zit een tweede nest. Eerst hebben daar mussen in gezeten, maar die zijn er ook al niet veel meer, en zo hebben de gierzwaluwen dat nest drie jaar geleden "overgenomen". Dat tweede nest zou heel goed van een jong van het broedpaar uit het eerste nest kunnen zijn, die heeft misschien een onderkomen dicht bij het ouderlijk nest gezocht en gevonden.

Dat tweede nest is nu niet bruikbaar, want aan het eind van het vorige broedseizoen is de dakpan eraf gevallen. Je kon toen wel goed naar binnen kijken; er lag een hele laag hooi en ik dacht: waar halen ze dat vandaan? Ze moeten dat hooi in de vlucht uit de lucht hebben opgepikt. Of misschien was het nog van de vorige "bewoners", de mussen. Ik heb al een paar keer mijn buurman - een Engelsman - aangesproken. Die heeft een plat dat grenst aan het dak van de gierzwaluwen. Misschien kunnen we samen de dakpan weer terugleggen zodat het nest deze zomer weer gebruikt kan worden. Maar die man is zo moeilijk benaderbaar.

Bij dat linker nest kon je goed naar binnen kijken, want er miste een stuk aan de pan. Als ik dan een Gierzwaluw naar binnen zag vliegen, pakte ik de verrekijker. Na een minuut of drie-vier verschijnt dan dat koppie voor het gat en kijkt hij of zij naar buiten. Hij vliegt niet meteen weg, het lijkt wel of hij naar links en naar rechts kijkt: is de kust veilig? En dan schiet hij weg.

Allebei de ouders voeren de jongen in het nest, ze komen om en om aanvliegen. Soms zijn er bijna-botsingen. Ze vliegen wel eens door elkaars vleugels, maar de koppen raken elkaar nooit.

De laatste één à twee weken voordat de jongen uitvliegen zie ik hun kopjes voor het gat verschijnen. Eerst de oudste en later nog een. Het zijn er meestal twee. Je kunt zien dat het jongen zijn doordat ze nog veel wit rond de snavel hebben. Oudere gierzwaluwen hebben dat niet, die hebben een kop die vrijwel helemaal zwart is. Van voren hebben die jongen net een

muizesnuitje, van opzij lijken het wel raketjes. Als er een ouder naar binnen komt vliegen, zakt de hele bubs naar beneden en verlies ik ze uit het oog. Ik heb het idee dat als de jongen groot genoeg zijn, de ouders hun leren "toilet te maken". Je ziet zo'n ouder voor de ogen van de jongen zichzelf "groomen", alsof hij ze uitnodigt ook zo te doen. Op een gegeven moment poepen de jongen ook buiten het nest, dat hebben de ouders ook eerst voorgedaan. Je ziet dan een heleboel gewriemel en geschurk, want de vleugels en de staart zijn al behoorlijk lang. Als dan eindelijk de derrière naar buiten steekt, is het poep, en dan draait hij weer naar binnen. Daar komen die poepstrepen op de dakpan vandaan. Ik heb geen idee of de ouders het nest schoonhouden als de jongen nog niet buiten de deur poepen, en hoe ze dat dan doen. Nooit iets van gezien.

Bij het uitvliegen verlaat eerst de "oudste" het nest en een paar dagen of een week later de tweede. Dan wordt het een hele drukte in de lucht, vooral 's morgens en 's avonds. Je ziet dan achter elkaar gierzwaluwen op een nestopening aanvliegen, ze blijven even bungelen, laten zich dan weer vallen en vliegen weg. Allemaal onder luid gegier natuurlijk. Ze kunnen niet naar binnen, want het is niet stil daarbinnen; de vogels die nog binnen zitten maken ook heel wat lawaai, contactgeluid, om te laten merken dat de ruimte bezet is, denk ik. Vroeger dacht ik dat het de uitgevlogen jongen waren die af- en aanvlogen omdat ze weer terug naar huis wilden. Maar nu heb ik het idee dat ze samen overal langs gaan om zich in te prenten waar alle broedplekken zitten. Een soort collectief geheugen. Het maakt wel een speelse indruk wat ze doen, alsof ze ontzettend veel lol hebben. Er zit hier al met al een hele kolonie; de afgelopen zomer vlogen hier zo'n honderd gierzwaluwen rond.

Als de schemering valt hoor en zie je ze met z'n allen opstijgen; ze gaan dan spiraalsgewijs steeds hoger en hoger en op een gegeven moment kun je ze niet meer onderscheiden en is het plotseling stil. We weten dat ze in de lucht slapen. Op ongeveer drie kilometer hoogte - boven het IJsselmeer of zo - hangen ze de hele nacht in de lucht en maken met z'n allen trage rondjes. Maar waarom gaan ze op een gegeven moment naar boven? Aan het eind van de dag vangen ze veel insecten en voeden ze hun jongen. Foerageren ze daarna zelf? Zweven de insecten bij het vallen van de avond naar boven en gaan ze daar achteraan? Daar denk ik dan over, maar ik weet het niet. Niemand weet precies wat gierzwaluwen allemaal uitvoeren en waarom. Ze zijn moeilijk te observeren en te tellen. Ze zijn in de zomer vooral 's morgens en 's avonds in de stad, om te broeden of de jongen te voeren, maar in het nest kun je ze meestal niet zien en buiten vliegen ze met grote snelheid rond en door elkaar heen.

Ik weet bijvoorbeeld ook niet hoe de gierzwaluwen paren vormen. Misschien

hebben ze dezelfde partner als voorgaande jaren, of ze vinden elkaar op de trek naar het noorden. De eerste keer dat er een Gierzwaluw het linker nest binnenvloog, was een paar jaar geleden. Dat was aan het eind van het broedseizoen, ongeveer de derde week van juli. Een paar dagen later had hij blijkbaar een maatje gevonden, want toen vlogen ze met z'n tweeën op het nest af, de een vlak na de ander. De tweede moest zich laten terugvallen, maar die had zich inmiddels de weg laten wijzen. Hij of zij vloog een rondje en verdween toen ook in het nest. Ik heb ze toen een poosje niet gezien, dus ze waren daar echt plannetjes aan het maken. Het rechter nest is altijd het eerst bezet. Bij het linker nest gaat het - wat later - hetzelfde.

Ik heb zelf een nestkastje aan de achtergevel hangen. Daar heb ik een dot paardehaar in gedaan, om de gierzwaluwen de indruk te geven dat het nest al eerder is gebruikt. Dan gaan ze er sneller in. Mijn buurvrouw rechts heeft meer ruimte om nestkastjes op te hangen dan ik. Ik heb al een paar maal voorgesteld dat te doen. Ik kan ervoor zorgen dat ze gratis kastjes krijgen en dat er ook nog iemand is die ze voor haar ophangt. Maar ze heeft altijd weer uitvluchten. Dan is er weer dit, dan weer dat of dan zou het weer niet van de huisbaas mogen.

Tekening Peter Huigen

Mijn grootste zorg is nu: moet ik wat doen aan die gevallen dakpan of niet. Want stel dat het me lukt die pan weer op z'n plaats te krijgen en er gaat een paar in broeden. Als dan de eigenaar van dat huis tegenover mijn achterraamen in de zomer de zaak ineens gaat slopen, want hij heeft een sloopvergunning, dan zullen de ouders vluchten en gaan de jongen dood. Ik denk eigenlijk dat ik er voorlopig maar niets aan moet doen.